

Een Kortteenleeuwerik in de Eemshaven in het najaar van 1992

Henk van der Jeugd

Op zondag 27 september 1992 besloten wij, Henk van der Jeugd en Laurens Steijn, een dagje te gaan vogelen in de Eemshaven. Het weer beloofde uitstekend te worden: onbewolkt, warm en een matige oostenwind. De tijd van het jaar, in combinatie met de perfecte weersomstandigheden deden de verwachtingen hoog oplopen.

Om zo goed mogelijk te kunnen genieten van het prachtige weer en zoveel mogelijk van de trek te kunnen erva-

ren besloten we om de Eemshaven per fiets te gaan verkennen. De eerste uren was er een redelijke trek van Graspiepers, Witte Kwikstaarten en vooral Veldleeuweriken. Binnen korte tijd werden negen trekkende IJsgorzen genoteerd. Rond elf uur viel de ochtendtrek echter stil en werd het rustig in het gebied. De singels en bosjes waren maar karig bezet met enkele Zwartkoppen, een Tuinfluiter en vier Gekraagde Roodstaarten. De Veldleeuweriken waren de enige vogels die de hele dag door bleven vliegen. Ondanks het tot nu toe vrij geringe resultaat van onze speurakties besloten we niet op te geven. Alle velden werden secuur afgezocht, wat veel

Tapuiten, groepjes Graspiepers en Rietgorzen en vooral weer Veldleeuweriken opleverde. Tegen half vijf 's middags waren we bij de centrale op het Oostelijk terrein en begonnen we te beseffen dat deze mooie vogeldag ten einde ging lopen. We wilden de dag gepast afsluiten met het bekijken van de steltlopers op de grote plas, maar deze bleek volledig opgedroogd. We hadden een leuke dag gehad, maar gezien onze verwachtingen was er toch het gevoel dat er "nog iets ontbrak".

We slenterden terug naar onze fietsen over het opgehoogde terrein langs de grote singel. Enkele Rietgorzen vlogen op en even later een groep Veldleeuweriken. Een vreemd geluid trok onze aandacht, en toe de leeuweriken terugkeerden en over ons heen vlogen bleek er één kleinere vogel tussen te vliegen; de producent van het vreemde geluid. We durfden onze vermoedens nog niet uit te spreken, maar toen de groep was gaan zitten en de bewuste vogel het telescoopbeeld in kroop konden we er niet langer omheen: we hadden te doen met een Kortteenleeuwerik *Calandrella brachydactyla*! Het was inmiddels vijf minuten over vijf, en de eerste dag van de wintertijd. Nadat we de vogel hadden beschreven en absoluut zeker waren van onze determinatie besloten we snel te gaan bellen, er waren genoeg mensen die er veel voor over hadden deze zeldzaamheid te kunnen zien. Twee snelle Groningers konden in de schemering nog een glimp van de vogel opvangen, vijf anderen kwamen te laat. Gelukkig werd de Kortteenleeuwerik de volgende morgen al om zes uur teruggevonden. Hij of zij was daarna nog dagenlang op dezelfde plek aanwezig en vele vogelaars uit het hele land konden van de vogel genieten. Zaterdag drie oktober werd de Kortteenleeuwerik voor de laatste maal waargenomen.

Beschrijving

Algemene indruk:

Een kleine compacte, licht zandkleurige leeuwerik met een relatief korte stompe snavel.

Bouw en grootte:

Zowel in vlucht als in zit duidelijk

kleiner dan de aanwezige Veldleeuweriken; in zit vrij rond, klein en compact. Staart relatief kort (korter dan Veldleeuwerik), vleugels kort en breed, iets meer afgerond dan Veldleeuwerik.

Kop:

Opvallende wenkbrauwstreep, roomwit van kleur, vooral achter het oog duidelijk zichtbaar en breder wordend. Oogstreep donker. Oorstreek vaag begrensd, grijs. Kruin met fijne, donkere lengtestreepjes. Grondkleur van kruin zandkleurig, afhankelijk van lichtval soms wat meer rosig. Zwakke, fijne baardstreep. Nek iets lichter van kleur dan kruin, niet of heel fijn gestreept.

Bovendelen:

Rug met donkere vlekken op zandig-bruine ondergrond.

Vleugel:

Schouderveren met donkere centra, twee donkere strepen vormend. Lichte randen van de scapulars vormden lichte banen. Middelste vleugeldekveren met donkere centra als bij schouderveren, derde donkere baan vormend. Grote vleugeldekveren aan de basis licht, bleekgrijs. Handpendekveren en duimvleugel donker (contrasterend). Toppen van de handpennen vrijwel volledig bedekt door tertials; dus bijna geen handpenprojectie. Handpennen reikten tot aan het eind van de onderstaartdekveren, en doordat ze af en toe onder de tertials uitstaken was zichtbaar dat ze erg donker waren. Tertials grijsbruin met lichte randen, lang niet zo donker als handpennen. Bovenstaart met roestbruin centrum. Buitenste staartpennen echter licht. In vlucht geen lichte achterrand aan de vleugel.

Onderdelen:

Buik en onderstaartdekveren wit. Vage lichtbruine strepen op zijborst, naar centrum van borst toe een smal borstbandje vormend. Onderstaart donker of zwart.

Naakte delen:

Oog zwart. Vrij dikke, korte snavel, ivoorkleurig, naar punt toe donkerder. Poten oranje-rose.

Geluid:

In vlucht een duidelijk twee tonig

'trrrrt-trrrrt' of 'tsjrip-tsjrip', één tot twee keer achter elkaar en gevolgd door een vrij zacht maar opvallend IJsgors-achtig 'pi-uu' of 'ti-uu'.

Gedrag:

Tijdens foerageren meestal laag bij de grond in een gedrukte houding. Soms snelle, jachtige zig-zag bewegingen, waarbij het leek of kleine sprongetjes werden uitgevoerd. De vogel had een voorkeur voor kaal, kleiig terrein.

winterkleed. Alle verder waargenomen kenmerken wijzen eenduidig op Kortteenleeuwerik. Het waargenomen gedrag wordt als typisch voor deze soort beschreven.

Voorkomen

De Kortteenleeuwerik komt in heel Zuid-Europa en Noord-Afrika voor, en het broedgebied strekt zich tot ver in Azië uit. Kortteenleeuweriken dwaalen regelmatig af naar Noordwest-Europa en worden bijvoorbeeld in

KORTTEENLEEUWERIK 29/9 Eemshaven (A.B. v/d Berg)

Determinatie

De combinatie van het kleine formaat, het ontbreken van de witte vleugel-achterraand en de (vrijwel) ongestreepte onderdelen sluiten iedere andere leeuwerik uit, behalve de sterk op de Kortteenleeuwerik lijkende Kleine Kortteenleeuwerik *Calandrella rufescens*. Deze laatste heeft echter altijd meer streping op de borst en heeft veel kortere tertials waar de handpennen duidelijk naar achteren voorbij steken. Het vage borstbandje, de aanwezigheid van lichtbruine zomen aan de veren van de bovendelen en het ontbreken van versgeruide veren wijzen op een eerste

Groot-Brittanië elk jaar vastgesteld. In Nederland zijn tot en met 1992 tien gevallen aanvaard door de CDNA. Al deze waarnemingen zijn gedaan in Noord en Zuid-Holland, in de periode april-mei en september-november. In 1992 was dit de derde waarneming; in het voorjaar werd een langsvliegende vogel gezien bij Breskens en op 4 mei was er kort één aanwezig in Lauwersoog. Indien beide gevallen aanvaard worden betreft het hier beschreven geval de tweede waarneming voor de provincie Groningen. Het was voor het eerst dat een Kortteenleeuwerik zo lang op één plaats verbleef en door zoveel mensen goed kon worden gezien.

Literatuur

Harris, A., L. Tucker & K. Vinicombe
1989. Bird Identification. London,
Macmillan.

Hollom, P.A.D., R.F. Porter, S.
Christensen & I. Willis 1988. Birds

of the Middle East and North Africa.
Staffordshire, Poyser.

Adres auteur:
Kraneweg 68A
9718 JT GRONINGEN